

המונה העקריית

הלכה לשולחן השבת

מלאכת החורש

הגדרת המלאכה

מהי חרישה? – כל פעולה המכשירה את האדמה שתהיה ראויה לזריעה או נטיעה. למשל, רכוש והרפת גושי אדמה, ישור ויפוי הקרקע ועוד.

מטרת החרישה היא – לעשות את האדמה רפויה או ליפותה. לכן, העושה פעולה שמביאה לתוצאה זו, לדגמא: החורש או עושה חריץ (גם שלא למטרת זריעה) בקרקע הראויה לזריעה, חיב משום חורש. פעולות אלו הם אב מלאכת החורש.

החורש הוא מאבות המלאכות שנכתבו במפרש בתורה, כפי שנאמר (שמות, לד, כא): "ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת".

המלאכה במשכון: פעלת החרישה במשכון, היתה לצרף זריעת הצמחים שמהם הפיקו את הצבעים ליריעות המשכון.

התולדה

כל פעולה המכשירה את הקרקע לזריעה, גם כשאינה בצורת החרישה המקורית, כמו: זבול ורשוני – פוזר זבל ודשן (וכן שפיכת מים) על גבי קרקע הראויה לזריעה, וכן הרועה את צאנו על השדה בכדי שהם יזבלו אותה, פעולות אלו גורמים לרכוש הקרקע והיא נעשית נוחה לזריעה.

המעשה הוא העקר

א) כסא או ספסל כבדים, גרירתם על גבי אדמה לא מרצפת תגרם לעשית חריץ, ולכן אין לגררם בשבת, אבל מתר לגרר כסאות או ספסלים שאינם כבדים, שגרירתם לא תגרם בודאות לעשית חריץ, וגם הוא אינו מתפונן לכך.

ב) הסעת עגלת תינוק על העפר, גם היא מתרת, כי החריץ שיוצר הוא תוצאה של כבישת והדוק העפר למקומו (ולא הוצאת העפר ממקומו), שהיא פעולה הפוכה מחרישה. גם הליכה בנעלים עם עקבים יוצרים חריצים באדמה, אך ההליכה בהם מתרת כי אינם מוציאים את העפר ממקומו.

ג) משחק עם גלות על גבי קרקע שאינה מרצפת, אסורה, כי יש לחשוש שלצדף כך יבואו להשוות ולישר חרים בקרקע. ואפילו בקרקע מרצפת יש בזה אסור.

ד) חצר שאינה מרצפת או גנה, אסור לנקותה בעזרת מטאטא, כי על ידי כך מישר הוא את הקרקע.

(מקורות: שו"ע אדמו"ר סי' של"ז ס"א, קצות השולחן סי' קמ"ט סכ"ד וכ"ה, ובבדי השולחן אות נב, ראה גם מלאכת שבת ומשנת השבת – מלאכת החורש, מנחת אהבה ח"ב פ"ב, ארוחת שבת פ"ה)

"בחריש ובקציר תשבת" (שמות, לד, כא) "בחריש" – החורש מעניני חל, "ובקציר תשבת" – קציר ושבת אף מדבורים המתרים... (נעם מגדים)

כפורה

הפרה שלא חרישה בשבת

מעשה בחסיד שהיתה לו פרה עמה היה חורש מדי יום, וביום השבת היתה נחה. לימים ירד החסיד מנכסיו ומכרה לגוי. הוציאה הנכרי לשדה, קשר העל על צווארה וחרש בה ששה ימים של חל ועשתה עבודתה נאמנה. בשבת הוציאה הגוי לחרישה, אף הפרה רבצה תחת העל ולא רצתה לעשות מלאכה. הפה בה הגוי, אף היא לא זזה ממקומה.

כיון שראה הגוי כך, הלך אל החסיד שמכרה לו, ואמר: "בוא וטל פרתך. ששת

ימים עבדתי בה וביום השבת לא רצתה לעשות מלאכה. כמה שהייתי בה, לא זזה ממקומה". הבין החסיד, שהפרה אינה רוצה לעשות מלאכה, כי רגילה היא לנוח בשבת. אמר לו: "בוא ואעמידה שתהא חורשת".

כשהגיע החסיד אל הפרה לחש באזניה: "הוי פרה, פרה. פרה. כשהיית ברשותי נחת בשבת, ועתה עוונותי גרמו ומכרתוך לזה האישי. בבקשה ממך, עמדי ועשי רצון אדונך!".

כששמעה הפרה את דבריו, נעמדה והיתה מוכנה ללכת לחרישה. התפלא הנכרי ואמר לחסיד: "לא אניח לך ללכת עד

שתגיד לי מה עשית, ומה אמרת באזניה, שמא כשפת אותה?". ספר לו החסיד את האמת. כששמע הגוי כך, נבהל ונדעזעזע ונשאל קל וחמר בעצמו ואמר:

"פרה זו שאין בה לא כוח של שיחה ודבור, לא דעת ולא תבונה, והפירה את בוראה, קל וחמר אני, שה' בראני בצלמו ובדמותו, ונתן לי בינה ודעה, ואיך זה לא אכיר את בוראי?".

מיד הלך ונתגיר וזכה ללמד תורה, ונקרא רבי יוחנן בן תורתא (= פרה, בארמית).

(פסיקתא רבתי י"ד, מדרש עשרת הדברים כ"ז)